

בדק הבית

אפרים ברוידא

ההסדר שבא לאחר מעשה, אין בו כדי לתקן מה שנפגם במשך שנים, הרי יש בו משום סיכוי למיעוטו של הרע, ואף זה בגדר תיקון.

ב.

זה שנים ראינו מה עולל הפילוג לתנועה מבית. דברי ימים באים יגידו מה עולל לקרנה של התנועה בחוץ. אך גם בתוצאות הבחירות המוניציפאליות האחרונות היה חלק לתמונת השיסוע וההתכתשות המשוממת שהציגה תנועת הפועלים העברית לעיני העם בשנים האחרונות. הכוחות הרוחניים אשר בליכודם יכלו להסיר תער הסתערות פורה ומפרה על שכבות עם המשמשות עתה משענת לריאקציה במדינת ישראל, אותם כוחות רוחניים שוקעו בהסברת הפילוג ובהעמקתו, בהבאשת היריב ובהריסת כל גשר אליו. התנועה בכללותה הגיעה להשיגים מדיניים וכלכליים כבירים, כוחה גבר מאוד על ידי עצם תקומת המדינה, ובמסגרתה נפתחו לפניה אפקים לא־שוערו לעבודה סוציאליסטית גדולה וענפה, להשרשת המוניעם בעבודה, בקרקע, בתרבות, במשאת־נפש משותפת, אך מה עגום השימוש שעשתה בסיכויים שניתנו בידה! ודאי, עבודת הפיתוח והסדר והקליטה והנחת לת הלשון נעשית גם עתה, לפי היכולת בתנאים הנתונים. אך כלום צריך לומר שאין כאן מיטב היכולת, אותה יכולת שנגנזה בגזירת הפילוג? התנועה אשר עלתה מתוך אחדות העבודה והר־חזון, מתוך זיווג יחיד־במינו של אידיאליזם וריאליזם, לסמכות של הנהגה מוסרית ומדינית בישוב ובציונות, הנה הגיעה במרום גידולה לידי שפל השפעה איכותית שאין כמותו. דוקא בימים שאין כמעט פינה פנויה ממנה, ואין לכאורה שיעור ליכולת התפשטותה, נתמעטה הקרנתה הרוחנית והמוסרית לאין ערוך ממה שהיתה בימי קטנותה ודלותה. ודאי, המפלגות שולחות שליחיהן והללו מסבירים כי ההסברה הטובה או הרעה עליהם, המפלגות פעילות הן — ותנועת הפועלים אילמת וכנפיה קצוצות. כי במה קידמה את פני העליה הגדולה — הלא בדבר והיפוכו! תחת אשר תביא אליה את הבשורה בגדלותה ובפשטותה, בבחירותה ותמציתה, תמצית חזון

תוצאות הבחירות המוניציפאליות בארץ נתקבלו בתנועת הפועלים מתוך תדהמה. דומה כאילו נתעוררו רבים מתוך שינה ארוכה, שיש עמה הרגל חלומות טובים על הכרת הקידמה ונצח התנועה ועל כוח הארגון הפועלי הגדול אשר יענה את הכל. פה ושם אתה מוצא עדיין עקברי תיה של אופטימיות זולה, המתנחמת בצירופי חישובים המבטלים את הכשלון כאילו לא בא לעולם, ונלוות לה צדקנות הרואה רק נגעי אחרים בלבד, או מרה־שחורה, פרי לב נמהר שאינו מסוגל לקבל מכה ולמצות את דינה. אך התדרמה הקיפה את המחנה כולו, ואם כגודל התדרמה תהיה היקיצה סופה לברכה. בגמר־חשבון ייודע: אפשר צדקה היתה זאת שעשתה ההשגחה עם תנועת הפועלים העברית, שהקדימה אתראה זו להתמודדות הגדולה אשר תבוא, מקץ תקופת הכנסת הראשונה, על נפש העם.

דומה, רשאים אנו לראות סימן יקיצה אפילו ב„הסדר טכני“ זה שהוסדר בין שתי מפלגות הפועלים בעניני העיריות בעקבות הבחירות. לכאורה, אין לך דבר טבעי יותר משיתוף־פעולה בתחומים פונקציונאליים מוגדרים כתחומי הפעולה המוניציפאלית בין שתי מפלגות שיש להן לאמיתו של דבר, השקפה אחת על מרבית העניינים הנדונים בתחומים אלו. בכל הכר הפורה והנרחב לעבודת סוציאליסטים המשתרע בין גבולי המועצות העירוניות — די להזכיר את מדיניות המסים, את עניני הפיתוח והשיפור העירוני והאזורי, את הדאגה לבריאות העם בערים ובפרבריהן המזונחים — אין אתה מוצא אלא חילוקי גונים מנופחים לצורך התעמולה. אך היה צריך להקדים מכה לרפואה: אף המעט הזה שניתן „להסדיר“ שבועים לאחר הבחירות לא ניתן להשיגו חדשים לפניהן. סירובה של מפלגת הפועלים המאוחדת לקיים את דגל ההסתדרות בשדה שאחדות־המעשה גיתנה להתגשם בו ולגבי ענינים רבים וחיוניים כל כך להמוני עם העיר עדות חותכת, עדי־היכן נתערער, בעטול של הפילוג בתנועה, חוש האחריות לדברים שהם יסוד־מוסד למפלגת פועלים, ושהם בלבד, סוף־סוף, משווים משמעות כלשהי למושגים כ„סולר דאירות מעמדית“ או „אחדות ההסתדרות“. ואם

לימדנו, שתגבורת השימצה כרוכה בשיתוק בקורת-אמת. בפני הסתערותו של יריב פוליטי נבלמת הבקורת העצמית ומתגייסים כוחות ההתגוננות. תנועת הפועלים העברית ראויה היתה, על-פי המצב העובדתי והמתח הרעיוני, למפלגת מעמד גדולה, המסוגלת לקיים דמוקרטיה פנימית ולבקר שגיאותיה בלי מורא, וכוחה עמה לנשא את העם לגיבה תפקידיו. לא זכתה, ולאחר ערעור היסודות של עשייה משותפת באו דחופים כל יתר הפגעים: לדלול כוחות רוחניים ובנוכחם בשתי המפלגות, בינוי הדדי ובעטיו הצורך לחפית על טשטוש ערכים ונמיכות-קומה, וממילא חוסר-אונים להיות למופת, שסופו קיצוץ האשר-ראי שאגרה לה התנועה.

ד.

לכאורה, בעיות גורלה ועתידה של חברת העובדים הן בעיות גורלו ועתידו של הסוציאליזם הארץ-ישראלי, גורלה ועתידה של מדינת ישראל. מוסדותיה המשקיים של ההסתדרות גדלו ועצמו, ונוספה עליהם רשת ענפה של חרושת וקיבולת המצויה ברשות כלל הפועלים. אך הווי-קה ההדדית ביניהם לבין עובדיהם או ביניהם לבין חברת העובדים אמם לא נתעמקה ולא נס-תעפה לפי ממדי ההתפתחות הכללית. שילובם בתוך מסכת הארגון המעמדי לא יצא מגדר עובד-דה משפטית או צירוף מיכאני — ולכלל עובדה דינאמית מקדמת, המחדשת ערכים לא הגיע. כמה מן המיפעלים הללו אינם נפלים, ברקמתם החברתית הפנימית, מכל מיפעל רכושני אחר — אלא בבעלות ובפיקוח בלבד. והלא סיבת קיומם וזכות קיומם של מיפעלים אלו היתה זאת, שיהיו שונים במגמתם ובמיבניהם, ובעיקר ביחסי העובדים למפעלם, שטופים בדאגת התבצרותם בתוך המשק הכללי, שכתו רבים ממפעלי ההסתדרות, כי מלבד היותם מיפעלי עסק שמחר בתם לשקוד על צרכיהם כחטיבות לעצמן, הרי הם תאים חברתיים שכל אחד מהם מקיים יעוד ותופס כבת-חיות במערכת היצירה של תנועת הפועלים כולה; כי הצלחתם אינה נמדדת, בסופו של חשבון, דוקא במספר הלירות אשר צברו או במספר בתי-החרושת אשר בנו או קנו מידי אחרים, אלא ביכלתם להקים יחסי עבודה חדשים בתוך מיפעלי ההסתדרות, לקשור את עובדיהם לצרכי המיפעל וניהולו יום-יום בקשר הכרתי, בשותפות יוצרת, ולא רק בקשר תלות כלכלית בלבד. לא לכך נוצרו כדי שיהיו רק עסקים מכניסים — דובר זה אינו בעל ערך מבוסס

שנבחר ונצרך בנסיגות של עשרות שנים, באה לפניו בשניים מקרא ואחד סירוס, והסירוס, המובן יותר לאנשים פרימיטיביים, מכריע את השניים. שותק כוח תנופתה של התנועה הקיבוצית, אשר בכל היותה הלז המהפכני ביותר בשדרת התנועה, לא מצאה בשעתו את הכוח להתאחד ולכוף את האיחוד על הפוליטיקה, עד שבא הפירוד הפוליטי ופיצח אותה. וכי יש הדגם מובהק יותר, בעיני המונים, לירידת קרנה המוסרית של תנועת הפועלים העברית, מעצם המראה של התפלגות משקים קיבוציים, אשקא דרספק, משקים שנבנו בתמצית חלבו ודמו וחוננו של דור אנשים עובדים נושאי משאת-נפש אחת, משקים שהעולם למד, ולמד, לראותם בצדק כמרום המאמץ המוסרי והבנאות החברתית של האומה העברית בהתחדשותה?

ג.

וזה לעומת זה עשה האלהים בתוך התהליך הזה של הסתדרות ההולכת וחזקה — ותנועת פועלים ההולכת ותלשה, אם בקצה האחד נפלה שלהבת הפירוד הפוליטי בארזים, בקיבוץ, בחול-יותיה המחוסנות ביותר של יצירתנו החברתית, הנה בקצה האחר אחזה ההתפקקות החברתית בקואופרטיבים לתחבורה, מחוליותיה החלשות ביותר של רקמתנו החברתית, ועד גבול פניית עורף פוליטית הגיעה. פניית-ערפה של מפ"ם לחזית ההסתדרותית בבחירות — ופניית-ערפם של פועלים מאורגנים לכל רשימת פועלים הם שני גילויים בתהליך אחד של טשטוש ערכים וערעור יסודות ועיוורון כלפי העיקר. קשה לקבוע דין מוקדם ומאוחר בתהליכי ירידה ופסילת ער-כים, ודאי קדם ליקוי-מאורות נפשי לפילוג (ובי-מתכוון אומרים אנו ליקוי-מאורות נפשי, כי בכל מאורעות הפילוג הפוליטי בארץ באה המחלוקת האידאולוגית רק אתרי ההתרחקות הנפשית, כראצינאליוזאציה לאחר המעשה), אך כיון שנפ-רצה החומה, ניתנה רשות לשדים לרקד.

במהפכה כמהפכת קבוצה-גלויות, הנעשית בכוחות לא-שונים, במקורות יניקה שונים כל כך, ברמות תרבות שמאות שנים מפרידות ביניהן, תנאי מוכרח הוא בהירות המגמה היסודית — וכוח-השכנוע של הגרעין האנושי הקנחה, המ-פלט דרך לבאים. אך באין בקורת מחשבתית נמרצת, בהירות ושכנוע מניין? ובאין אחדות העושים, בקורת מניין? לכאורה, מוסיף אופר-זיצה מוסיף בקורת. אך נסיון הפילוג בארץ

טית עם רגש מחאה מוצדק על האנדרלמוסיה וחוסר היעילות ואי-האדיבות שנעשו מכת מדינה. תנועת פועלים שאינה חרדה ואינה דואגת לחינוכן של שכבות אלו ולפתרון בעיותיהן בתוך משק המדינה, מתחייבת בנפשה, העליה הגדולה מרחיבה היקפן של שכבות-הביניים, והצלחת מפלגות הפועלים בכמה ממרכזי העליה הגדולים אין בה משום ערובה חותכת לעתיד לבוא. הזוכר שכבות אלו וצרכיהן ביום-בחירות בלבד, אֵל יתפלא אם תשכחנה אותו אף הן ביום-בחירות בלבד.

ז.

באין אחדות פועלים — ובהעדרה מתכונה בהכרח החזון המשותף לשתי המפלגות כאחת — האחריות נופלת, בגזירת הגורל, על המפלגה הגדולה. הבחירות האחרונות הוכיחו, עד-מה יק" שה לתנועת הפועלים להשיב כבודה ורמתה המוסרית שהושפלו בציבור בעטיו של הפילוג וכל המסתעף ממנו. אך הן הוכיחו שהתיקונים הדרושים אין לדחותם עוד בשום תירוץ, ואף לא בעובדת הפילוג. מפלגת פועלי ארץ-ישראל, אם חפצת-חיים היא, חייבת בבדיקת יכולתה לעמוד בפני הבאות, בבדיקה נועזת של כלי מחשבתה ומלחמתה, וכלי הגשמתה, גזעה, ענפיה וצמדתה.

בחירות הדוֹך המדינית והחברתית, מפלגה המבקשת לשמור על הקיים יכולה להסתפק בכיסמאות כלליות ובהמצאת סמי-מרפא חדשים לבקרים. לא כן מפלגה שאינה בותרת בדרישה בעקבות המאורעות, אלא שואפת לכוונם במגמת תכנון חברתי כולל, מפלגת פועלי ארץ-ישראל חייבת להתגבר על דלדול הכוח הרוחני שבא בעקבות מות והזדקנות, סתימת מעינות הגולה, פילוג בארץ והעדר מדיניות נבונה ומרחיקה ראות לחינוכו ולהעלאתו של דור חדש להנהגת התנועה. הסלידה המוצדקת מפני דוקטרינריות ומפני מלל-בוסר מארכסיסטי, שנהירים לו תמיד שבילי העתיד (כשהעתיד נעשה עבר), ובדרכי ההזהה אינו מוצא ידיו ורגליו, סלידה זו הביאה את המפלגה לידי פרישות מעבודה מחשבתית מתמדת ומבירור רעיוני מקיף. אך המחשבה אי-נה השלמה לעשייה, היא יסוד העשייה. דלדולה מסכן את העשייה, ובמקום שהתכנון הוא נשמת-אפיה של העשייה על אחת כמה וכמה. על מפלגת פועלי ארץ-ישראל מוטלת החובה ההיסטורית לפרוש לנגד כל העם את מגילת

כלל — אלא גם כדי שישמשו כמנוף להתקדמות טכנית מתמדת, להעלאת הייצור ולשיפור התוצרת, וכגורם דינאמי ואף מהפכני בחרושת, ואפילו במסחר.

כאן רב המקום למאמצי מחשבה ובדיקה מחודשת, וכאן גדול הצורך בבקורת כנה ומדויקת. וגם כאן משתקת ההתפלגות את הבקורת, אף על פי — ואולי דוקא משום — שכל בירור רציני, לגופן של בעיות, היה תוצה ומערכב בלי ספק את תחומי המפלגות.

ה.

תוצאות הבחירות הראו לדעת כי אחת המכשלות אשר כרו בור למלחמתה של תנועת הפועלים באירופה עומדת ומתחדשת גם עלינו — היא התהום בין מעמד הפועלים לבין שכבות העם העובדות בויעת-אפיהן, שמשום טעם זה או אחר אינן מצורפות לארגון הפועלים. ההתעלמות מהן היתה בין עזרי הסוציאליזם-מוקראטיה הגרמנית, וההתעלמות מהן בפעולתה המדינית והמשקית של ההסתדרות סכנה בה. עליהם של „הציונים הכלליים" בבחירות המוניציפאליות (ובכמה מפרבריה-הדלות ביחוד) הוכיחה מה קל לשסות שכבות אלו, שאינן עומדות כאן בפני בורגנות מונופוליסטית המנשלת אותן מעמד דותיהן. במעמד הפועלים על מיפעליו המשקיים הגדולים, הרוכל והחנוני ובעל-המלאכה עשויים להתפתחות במידה גוברת למחשבה כי הסכנה לקיומם נשקפת מן המשק השיתופי הגדול של הסתדרות העובדים. מפלגות הפועלים לא דאגו להאיר לפני שכבות אלו את דרכה הכלכלית ומטרותיה הסוציאליות של חברת העובדים. גדר לה מזו: אם קרה המקרה ותהליך התפתחותם של המוסדות המשקיים של הפועלים פגע בדרך הילוכו בפרנסתו של אדם שאינו מבעלי-ההון, אך גם אינו נמנה עם הפועלים המאורגנים, ספק אם דאגו המוסדות תמיד לסייע לאדם זה במעברו ממעמד בינוני שאין לו דבר לאבד וזלת בינוניותו אל מעמד פועלים שיש לו בארץ הזאת מה לאבד וזלת כבליו, חלק מסוים מעלית הכוח הריאקציוני בבחירות האחרונות יש לזקוף למגמת הגיבוש המעמדי הטבעי של היסודות הבורגניים והאנוכיים בקרב הישוב. ואולם חלק נכבד מאד מן המצביעים בעד היסודות הללו לא בני-ברית טבעיים הם לבורגנות בעלת-ההכרה. לא איבת תכנון ולא איבת סוציאליזם הדריכה ידי מצביעים אלו, אלא עירוב של מבוכה פוליטי

מתוך התמודדות ופשרה עם גורמים אחרים, ובכל זאת יש לו משקל ספציפי משלו. מן הדין שתהיה המפלגה למופת בדמוקרטיה פנימית. הסכנו לזלזל בכלי הארגון והנהלה במפלגה, אך הדרך ממפלגת המונים בת מאה אלף, אל השפעה מחד גבת עמוקה בעם אין בה קפדניות. היא מוליכה מן התא והסניף הפעיל פעילות מדינית וחינוכית אל הועידה ואל מוסדות דימוקראטיים כתיקנס, המאפשרים בירור וליבון והחלטה של ממש. העצרת החגיגית ביותר והכינס רב-העם ביותר לא ישוו בהם.

מוסדות כתיקנס. הועידה האחרונה של המפ"ג, רבת הרושם מצד פגישת הדורות וקיבוץ הגלויות, אפשר לא יכלה להיות שונה משהיתה, בשיא ההרשמה ההמונית, בלא שהיתה חרישו חינוכית עמוקה בצדה, אך ועידה מעין זו מותר לה להתכנס רק פעם אחת. הועידה הבאה צריכה לשמש למדינה דוגמה של דמוקרטיה פועלית בפעולתה. לא הרי מפלגה שמטיחה ראשה בכותל אטום של שלטון מנדטורי כהרי מפלגה העומסת את עיקר האחריות להנהגת המדינה על גבה. מדינה פירושה ידיעת הענינים והבהרת האחריות, התוויית דרך ויפוי כוח בדיוק האפשרי. לפיכך חייב הדיון לתת ספר-זכריות לנאומי-הגלוי, ול"ויכוח כללי", מעשה קונגרס ציוני, להיצמד לגופם של ענינים, לפלס מקום לביטויים של סניי פים וחברים, להניח מקום להצעות והחלטות המכריעות בגופם של ענינים, הכרעות שהן מנחות את שליחי המפלגה בדרכם, הבהירות בשלשלת-יפוי-הכוח היא סס-חיים לדמוקרטיה. העדרה או טשטושה מוליד מבוכה, אבדן-דרך, יאוש, כיתתיות. מציאותה עשויה להכריא את אורה של המפלגה מבית. המוסדות עשויים אז להתמלא תוכן של ממש. גדלם יצומצם ויאפשר בירור, החלטה ופעולה. כי הרכבם יוחלט לא על-פי עקרונות ייצוג ו"כיבודים" אלא על-פי יכולת התרומה לקיום תפקידיהם של המוסדות.

רוח נכון ומופת חלוצי. מהפכת ליכוד הגלויות לאומה לא תיתכן בלא גרעין מדריך בתוך תנועת הפועלים, המכוון צעדי המהפכה החברתית והי תרבותית, הכלכלית והאנושית, המתחוללת בבת אחת בכיוונים שונים, בדרגות עומק שונות, ואף במשמעויות שונות. עד התמוגג כולן יחד, בעתיד קרוב או רחוק, למשמעות אחת: ציוני-ליואציה עברית חדשה. לשם כך נדרש מופת חלוצי, טוהר מחשבתי וזיווג מחודש של המוסדות והריאליזם שנתפרדו. בידנו הדבר.

התכנון וההגשמה הסוציאליסטית לעשור הבא. בידה להוכיח לכל אדם עמל וישר-דרך את מקומו במיסגרתו של תכנון זה. בידה להורות במעשה כי יתכן תכנון אשר יווסד על האדם ולא על די-כוח, כי זה הדרך להעשרת האדם ולא לדלדולו. בתכנית כזו, מוכנה בעיון רב, תחזור ותתעלה שכינתה המיוחדת של תנועת הפועלים העברית, מצוידת בתנופה מחשבתית ובמלוא היכולת הטכנית והמדעית של זמננו.

העלאת האיכות על ידי חינוך. הבחירות הורכבו כיחזק לבריאותה אם אין עבודת חינוך כבירה מלווה אותה. התותרת להפיכת הכמות לאיכות. מיעוט ההבנה ברחבי הציבור בקשר הגורלי ונמנע-הניתוק שבין הכרח הצנע והגברת התפוצה מהמכאן ובין גידול הישוב על ידי העליה וחי-זק בטחונו הצבאי מכאן הוא סכנה למדינה. עצמאות ובקורת עצמית. מתוך תשוקתה המוצדקת לגנון על המדינה הרכה, מיד להקמתה, מפני גלי הקצף והטינה האופוזיציונית אשר אפופה מימין ומשמאל, הגיעה מפלגת פועלי ארץ-ישראל להזדהות מופרזת — וממילא לידי זיהוי מופלג בעיני הציבור — עם המדינה ומנגנונה, עם הממשלה ודרכה, אך הממשלה ממשלת קואליציה היא וקור-מדיניותה, שהוא בהכרח הטבעי פרי פשרה בין מפלגות, אי אפשר שיבטא בדיוק את מחשבתה ושיטתה של המפלגה, על המפ"ג לגה לשמור על ייחוד פרצופה המדיני והרר-חני ועל רמת תביעותיה הסוציאליסטיות. עליה לעמוד בפני הממשלה כתומכת ותובעת, כשומרת ומבקרת, כסוללת דרך במחשבה ובמדיניות. הוא הדין בעמדתה כלפי המנגנון. יש לשמור את עובדי המדינה מפני בקורת עוינת ונבערת, אך בקורת בנאית חובה היא. לפתח כל שלטון רובצת ההשחתה, ולפתח שלטון טוטאליטארי רובצת השחתה טוטאלית. אך במה ניכר שלטון נאור מנחש? בידיעת הסכנה, בהבחנת שרשי הרע, במאי-מץ ליטול ממנו כוחו להרקיב את המדינה ולהר-עיל את יחסי האדם בה. השלטון ושליחיו בו-זקקים למפלגה עצמאית שאינה מסתפקת באמירתה ותשואות-יחן, המעמיקה בבירור ובבקורת, המזהירה על סכנות שעה אחת קודם.

דימוקראטיה פנימית. אך כדי שתהיה המפלגה מוכשרת להשמיע את קולה, לא ככרוז ומפגין בלבד, אלא כתובע שקולו קול עצמאי, שאמנם תוך כדי עשיית שליחיו במדינה, בהסתדרות ובשאר מוסדות, מתלוות לו בנות-קול נוספות